

KAUNO LOPŠELIO-DARŽELIO „VAIVORYKŠTĖ“ SMURTO IR PATYČIŲ PREVENCIJOS, INTERVENCIJOS VYKDYMO ĮSTAIGOJE TVARKOS APRAŠAS

I SKYRIUS

BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Aprašas parengtas vadovaujantis LR ŠMM 2020 m. balandžio 21 d. įsakymu Nr. V-582 „Dėl rekomendacijų mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir veiksmų, įtariant galimą smurtą artimoje aplinkoje“ ir LR ŠMM 2017 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. V-190 „Dėl smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijų patvirtinimo“.
2. Smurto prevencijos įgyvendinimo Kauno lopšelyje-darželyje „Vaivorykštė“ (toliau – Darželis) aprašas nustato prevencijos ir intervencijos priemonių sistemą saugios nuo smurto ir patyčių (įskaitant ir patyčias kibernetinėje erdvėje) aplinkos kūrimui Darželyje.
3. Prevencija Apraše – priemonės ir būdai, kuriais siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams atsirasti arba jų įtakai sumažinti. Prevencija yra nuolatinis, cikliškas (ne baigtinis) procesas, apimantis esamų arba potencialiai galimų problemų identifikavimą, tinkamų priemonių joms spręsti parinkimą ir vykdymą, poveikio į (įs)vertinimą ir tolesnių veiksmų planavimą.
4. Prevencijos tikslas – sukurti saugią, vaiko asmenybės augimui, brandai ir ugdymui (si) palankią aplinką įstaigoje, kurioje ugdytiniai jaučiasi gerbiami, priimti, saugūs, jų nuomonė ir siūlymai yra išklausomi ir vertinami. Psichologinė savijauta ir saugumas susijęs su emocine vaikų, įstaigos darbuotojų, tėvų (toliau bendruomenės nariai) gerove, jų tarpusavio santykiais.
5. Prevencijos priemonės, nukreiptos į visus įstaigos vaikus, padeda išvengti problemų (pvz., patyčių ar kitokio smurto) atsiradimo ir mažinti egzistuojančių problemų mastą. Tiems vaikams, kuriems visai netinka įstaigoje prevencijos priemonės yra nepaveikios ar jų nepakanka, taikomos papildomos prevencijos priemonės ar (ir) programos, teikiama švietimo pagalba, siekiant užkirsti kelią smurtui ir patyčioms.
6. Intervencija Tvarkos apraše suprantama kaip įstaigos vadovo, pavaduotojų, pedagogų, švietimo pagalbos specialistų ir kitų įstaigos darbuotojų (toliau – darbuotojai) koordinuoti veiksmai, nukreipti į smurto ir patyčių stabdymą, taip pat – švietimo pagalbos priemonių visuma.
7. Apraše vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme.
8. Tvarkos vykdymo aprašas dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje (toliau – Aprašas) nustato smurto (fizinio, psichologinio, nepriežiūros) prieš vaiką pasekmes vaiko fizinei, psichikos, dvasinei, moralei ar socialinei sveikatai ir raidai, smurto atpažinimo kriterijus ir darbuotojų veiksmus įtarus, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje.
9. Tvarkos aprašas skirtas Kauno lopšelio-darželio „Vaivorykštė“ (toliau – Darželio) visiems darbuotojams (toliau – darbuotojai).
10. Taikant Aprašą pedagogai, švietimo pagalbos specialistai vadovaujasi šiais principais: geriausių vaiko interesų prioritetiškumo, konfidencialumo, teisingumo, bendradarbiavimo, dalyvavimo, kompleksškumo.

II SKYRIUS

SMURTO IR PATYČIŲ PREVENCIJA

11. Saugios aplinkos Darželyje kūrimas apima glaudžiai tarpusavyje susijusius, integraliai veikiančius komponentus: įstaigos veiklą ir valdymą, socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą, pozityvaus įstaigos mikroklimato kūrimą, ugdytinių pozityvių vertybių formavimą ir tėvų (globėjų) (toliau – tėvai) įtraukimą/įsitraukimą. Saugios aplinkos įstaigoje kūrimo kompetencijų schema pavaizduota priedas 5).

12. Įstaigos veikla ir valdymas:

12.1. atsakomybė: darželio vadovas atsako už Aprašo įgyvendinimą įstaigoje, sveiką, saugią, užkertančią kelią bet kokioms smurto apraiškoms ir žalingiems įpročiams aplinką. Saugios ir palankios ugdytiniams aplinkos kūrimu rūpinasi darželio vaiko gerovės komisija (toliau VKG);

12.2. vertybės: įstaiga puoselėja pozityvias vertybes ir bendruomeniškumą (mandagumą, paslaugumą, rūpinimąsi kitais, pagarbą, pasitikėjimą, solidarumą, lygiateisiškumą ir kt.), kurias atitinka visų darželio darbuotojų elgesys ir veikla;

12.3. elgesio normos: įstaigoje susitariama dėl elgesio taisyklių (normų), kuriose aiškiai reglamentuojamas tiek pozityvus / laukiamas, tiek neleistinas / nepageidaujamas ugdytinių elgesys, numatomi vaikų skatinimo, motyvavimo už pozityvų elgesį priemonės ir būdai, jie yra žinomi ir suprantami visiems įstaigos bendruomenės nariams, jais vadovaujasi kiekvienas darželio darbuotojas, siekdamas atpažinti ir pastiprinti pozityvų ugdytinių elgesį;

12.4. pareigybių aprašai: Darželio darbuotojų pareigybių aprašuose numatyta atsakomybė už emociškai saugios mokymo(si) aplinkos įstaigoje puoselėjimą, reagavimą į smurtą ir patyčias pagal įstaigos nustatytą tvarką;

12.5. reagavimo į smurtą ir patyčias įstaigoje tvarka: darželio vadovas įsakymu patvirtina smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo įstaigoje tvarką, kurioje:

12.5.1. įtvirtina, kad visi įstaigos darbuotojai reaguoja į smurtą ir patyčias nepriklausomai nuo smurto ir patyčių formos, turinio, lyties, amžiaus, socialinio statuso, religinės ar tautinės priklausomybės ar kitų asmens ypatybių;

12.5.2. nustato pranešimų apie smurtą ir patyčias procedūrą (kokia forma, kam ir per kiek laiko apie smurtą ir patyčias praneša įstaigos bendruomenės nariai);

12.5.3. apibrėžia Darželio darbuotojų veiksmų seką ir jų tarpusavio bendradarbiavimą įtarus ar pastebėjus smurtą ar patyčias tarp vaikų;

12.5.4. nustato, kokių priemonių imasi darželio vadovas, gavęs pranešimą, kad įstaigos darbuotojas patiria smurtą ar patyčias ar pats smurtauja ar tyčiojasi (priedas 4);

12.5.5. numato švietimo pagalbos ar kitos reikalingos pagalbos (pvz., policijos, medicininės pagalbos) priemones smurtą ar patyčias patyrusiems ar smurtavusiems dalyviams, stebėtojams (ugdytiniams), tėvams.

12.5.6. Darželio bendruomenės narių informavimas: su įstaigos nustatyta smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos tvarka pasirašytinai supažindinami visi darželio bendruomenės nariai;

12.5.7. bendradarbiavimas: darželis, vykdydamas veiklas, orientuotas į smurto ir patyčių prevenciją, bendradarbiauja su ugdytinių tėvais, vietos bendruomene, savivaldybėse esančiomis įstaigomis ar organizacijomis, kitais suinteresuotais asmenimis.

13. Socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas:

13.1. nuoseklus ir reguliarus ugdytinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas, nuosekliai ir reguliariai ugdomi vaikų savęs pažinimo, empatijos, problemų ir konfliktų sprendimo, pykčio valdymo, streso įveikos, bendravimo ir bendradarbiavimo ir kiti socialiniai įgūdžiai;

13.2. vaikų socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas vykdomas:

13.2.1. integruojant į dalyko (-ų) ugdymo turinį;

13.2.2. įgyvendinant prevencines programas;

13.2.3. organizuojant bendruomeniškumą, savanorystę, pilietiškumą, saviraiškų dalyvavimą skatinančias veiklas;

13.2.4. kitu įstaigos pasirinktu būdu;

13.3. įstaigos pedagoginių darbuotojų profesinė kompetencija: pedagoginiai darbuotojai ne rečiau kaip kartą per ketverius metus tobulina kvalifikaciją ugdytinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo srityje, taip pat tobulina asmenines socialines ir emocines kompetencijas.

14. Pozityvaus Darželio mikroklimato kūrimas:

14.1. įstaigos bendruomenės narių santykiai: darželyje kuriama ugdymo (si) aplinka, palanki asmenybės ūgčiai, kuriami pozityvūs, tarpusavio pagarba, parama ir pasitikėjimu, bendromis vertybėmis grįsti santykiai, puoselėjamos ugdytinių stiprybės ir galios, skatinami ir stiprinami bendrumo, tapatumo ir priklausymo įstaigos bendruomenei jausmai;

14.2. nenutrūkstamas procesas: pozityvaus Darželio mikroklimato kūrimas ir puoselėjimas yra nenutrūkstamas, cikliškas procesas, susidedantis iš nuoseklių penkių etapų:

14.2.1. esamos situacijos įvertinimo: Darželio vaiko gerovės komisija, vadovaudamasi įstaigos veiklos kokybei įsivertinti ir tobulinti skirtais instrumentais ar kitais pasirinktais būdais (apklausa, stebėjimu, pokalbiais ar kt.), reguliariai renka informaciją apie ugdymo (si) aplinkos saugumą, darželio bendruomenės narių tarpusavio santykius ir identifikuoja aktualias problemas;

14.2.2. Darželio bendruomenės narių sąmoningumo didinimo ir įsitraukimo: pozityvaus darželio mikroklimato kūrimu ir pozityvių vertybių puoselėjimu rūpinasi įstaigos vadovas, darželio vaiko gerovės komisija, į šį procesą įsitraukia visi įstaigos bendruomenės nariai, sprendimų ieškoma kartu diskutuojant ir tariantis;

14.2.3. tinkamų prevencijos ir intervencijos priemonių (taip pat ir prevencinių programų įgyvendinimo) mikroklimatui gerinti planavimo: numatomos prevencijos ir intervencijos priemonės (toliau – Priemonės), siekiant spręsti identifikuotas problemas, mažinti su jomis susijusius rizikos veiksnius ir didinti apsauginių veiksnių įtaką;

14.2.4. priemonių įgyvendinimo: vaiko gerovės komisija pagal pasiskirstytas atsakomybes įgyvendina numatytas Priemones. Priemonių įgyvendinimą koordinuoja įstaigos vadovo paskirtas darželio darbuotojas;

14.2.5. priemonių veiksmingumo vertinimo: analizuojami pasiekti rezultatai, sėkmės veiksniai ir trukdžiai, numatomos galimybės tobulinti Priemones.

15. Ugdytinių pozityvių vertybių formavimas:

15.1. ugdytinių dalyvavimas gerinant įstaigos ugdymo (si) aplinką: nuomonė ir idėjos yra išklausomos ir vertinamos, skatinamas bendruomeniškas, ugdytinių saviraiškus dalyvavimas veiklose.

16. Tėvų įtraukimas / įsitraukimas:

16.1. tėvų aktyvumo skatinimas: skatinamas tėvų dalyvavimas kuriant saugią ugdymo (si) aplinką darželyje, įtraukiant juos į Priemonių planavimą ir įgyvendinimą, kitas veiklas, atstovavimą įstaigai vietos bendruomenėje (savanorystės plėtojimas, Darželio taryba, darželio tėvų paramos ir pagalbos darbo grupė);

16.2. tėvų konsultavimas, informavimas: vykdomas tėvų konsultavimas ir informavimas patyčių ir smurto prevencijos, saugios aplinkos įstaigoje kūrimo klausimais.

III SKYRIUS

SMURTO IR PATYČIŲ ARTIMOJE APLINKOJE PASEKMĖS VAIKO SVEIKATAI IR RAIDAI

17. Vaiką žaloja bet kuri smurto forma. Kiekvienas vaikas į patiriamą smurtą reaguoja skirtingai, todėl ilgalaikės patirto smurto pasekmės vaiko psichikos sveikatai, psichosocialinei raidai gali būti skirtingos. Pasekmių sunkumas priklauso nuo:

17.1. vaiko amžiaus, lyties, individualių jo asmenybės savybių;

17.2. smurtautojo asmeninių bruožų, jo ryšio su vaiku artimumo (pvz., mama, tėvas, senelis, tėvis, dėdė), smurtinių veiksnių pobūdžio;

18. Skirtingo amžiaus vaikai į smurtą reaguoja skirtingai:

18.1. vaikams, ugdomiems pagal ikimokyklinio ugdymo programą (toliau – ikimokyklinio amžiaus vaikai) dėl ribotų pažintinių gebėjimų, emocijų ir elgesio valdymo įgūdžių yra sunku prisitaikyti prie skausmingų gyvenimo situacijų, jie ribotai supranta smurto situacijas (pvz., nors tam tikras asmuo smurtauja, tačiau vaikas vis tiek nori, kad jis neišeitų, gyventų kartu) ir yra nepajėgūs joms pasipriešinti. Galimos vaikų reakcijos: emocinis sąstingis, nerimas, panika, susierzinimo ar pykčio protrūkiai, trumpalaikės atminties sutrikimai, pasyvus ar regresuojantis elgesys (pvz., nesirengia pats, nors tai daryti puikiai mokėjo; nevalgo savarankiškai), psichosomatiniai pilvo, galvos skausmai, miego sutrikimai;

19. Jei vaikas nepatiria tiesioginio smurto, tačiau gyvena aplinkoje, kurioje yra smurtaujama, ir vaikas yra smurtinio elgesio liudininkas, jis patiria fizinį, protinį, dvasinį, dorovinį vystymąsi žalojančią smurto poveikį.

20. Vaiko patirtas smurtas artimoje aplinkoje gali pasireikšti įvairiais būdais – tiesioginiais skundais arba pasikeitusiu elgesiu, emocinėmis reakcijomis, bendravimo su aplinkiniais ypatumais.

21. Darželio darbuotojams svarbu būti budriems, atidiems, jautriems ir rūpestingiems pastebint smurto artimoje aplinkoje požymius.

IV SKYRIUS

SMURTO FORMOS IR SMURTO ATPAŽINIMO KRITERIJAI

22. Išskiriamos keturios smurto prieš vaikus formos: fizinis, psichologinis, seksualinis smurtas ir nepriežiūra. Prieš vaiką gali būti naudojamas vienos formos smurtas, tačiau dažniausiai pasitaiko keletą jų kombinacija, pvz., fizinis smurtas prieš vaiką naudojamas kartu su psichologiniu smurtu ar nepriežiūra. Smurtą artimoje aplinkoje galima atpažinti ne iš vieno, o iš kelių kriterijų, todėl būtina įvertinti smurto artimoje aplinkoje kriterijų visumą.

23. Fizinis smurtas gali pasireikšti:

23.1. smūgiavimu, daužymu, spardymu, stumdymu;

23.2. mušimu („tekšnojimu“, „pliaukšėjimu“ įvairiais daiktais (pvz.: ranka, diržu, batu ir pan.);

23.3. purtymu, žnaibymu, draskymu, kandžiojimu;

23.4. tampymu už plaukų ar ausų;

23.5. smaugimu, kankinimu (pvz.: vertimu ilgą laiką stovėti nepatogioje padėtyje, karštyje ar šaltyje; vaiko burnos plovimu muilu ir pan.);

23.6. uždarymu ir laikymu tamsoje (pvz.: rūsyje, spintoje ir pan.);

23.7. deginimu (cigarečių gesinimo žymės, kitų įkaitintų daiktų nudeginimai ant kūno), plikymu vandeniui, badymu;

23.8. ginklų ar kitų žalojančių daiktų naudojimu, t. y. tai, kas sukelia vaikui fizinį skausmą ir jį žaloja;

23.9. kitais tyčiniaisiais fiziniais veiksmais, sukeliančiais vaikui skausmą, darančiais žalą arba keliančiais pavojų jo gyvybei, sveikatai, raidai ar žalą garbei ir orumui.

24. Fizinis smurtas gali būti vienkartinis įvykis arba pasikartojantys, ilgą laiką besitęsiantys veiksmai. Fizinio smurto sukelta fizinė žala gali varijuoti nuo lengvo nubrozdinimo, mėlynių iki kaulų lūžių ar net gyvybei grėsmingų sužalojimų. Dažniausiai fizinis smurtas palieka žymes ant vaiko kūno, tačiau neretai apie patirtą traumą galima spręsti iš vaiko elgesio ar emocijų.

25. Fizinio smurto atpažinimo kriterijai:

25.1. fiziniai požymiai:

25.1.1. mėlynės arba kraujosruvos (pavienės ar daugybinės vienoje ar keliose vietose), panašaus dydžio, gali būti įvairių daiktų formų (virvės, diržo ir pan.), suaugusio įkandimo (dantų) žymės. Jos gydamos keičiasi nuo raudonos (0–2 dienų) – mėlynos (2–5 dienų) – žalsvos (5–7 dienų) – geltonos (7–10 dienų) – rudos (10–14 dienų) spalvos ir po 2–4 savaičių pranyksta;

25.1.2. nudeginimai (pavieniai ar daugybiniai), nuplikymai įvairiose (matomose ar (ir) nepastebimose) kūno vietose, neturintys pagrįsto paaiškinimo;

25.1.3. nušalimai (sutinusios, paraudusios kojos ar rankos), kuriems nėra pagrįsto paaiškinimo;

25.1.4. įdrėskimai, įpjovimai, nubrozdinimai ar randai, kuriems nėra įtikinamo paaiškinimo ar paaiškinimas nepagrįstas;

25.1.5. burnos ertmės, pilvo ir krūtinės ertmės sužalojimai (kepenų, blužnies), kai tai nesusiję su medicinine būkle ar nėra patvirtinta sunkia netyčine trauma, įgimtomis priežastimis;

25.1.6. stuburo sužalojimo požymiai (slankstelių pažeidimai, kaklo sužalojimas), kaukolės ertmės, kitų kaulų lūžiai (pavieniai ar daugybiniai), kai tai nesusiję su vaiko medicinine būkle (pvz.: trapių kaulų sindromu) ar netyčine sunkia trauma, nėra paaiškinimo arba jis nepagrįstas;

25.1.7. tinklainės kraujosruvos ar akių sužalojimai, kai tai nesusiję su medicinine būkle ar nėra patvirtinta sunkia netyčine trauma, įgimtomis priežastimis. Matomos kraujosruvos vaiko akių tinklainėse, dusimas, vėmimas yra Sukrėsto vaiko sindromo pagrindiniai požymiai, kai vaikas labai stipriai kratomas, purtomas suaugusiojo; dažniausiai šį sindromą patiria kūdikiai iki 1 metų, tačiau jis gali pasitaikyti iki 2 metų amžiaus vaikams;

25.2. emociniai ir elgesio požymiai:

25.2.1. nerimastingumas, baimingumas;

25.2.2. tam tikrų asmenų, vietų baimė (pvz., bijo tam tikrų suaugusiųjų, bijo grįžti namo);

25.2.3. savęs nuvertinimas (pvz., sako, kad jis nevykėlis, jam nepavyks atlikti užduočių);

25.2.4. perdėtas nuolankumas, paklusnumas;

25.2.5. agresyvumas (pvz., muša ar spardo savo augintinį arba tam tikrą asmenį);

25.2.6. nuotaikų kaita, impulsyvios reakcijos (pvz., greitai įniršta, tranko daiktus ir staiga ima juoktis);

25.2.7. prislėgtumas (pvz., nesišypso, nesijuokia);

25.2.8. padidintas jautrumas aplinkos dirgikliams (pvz., išsigąsta staigių kito asmens judesių, netikėtų garsų);

25.2.9. nemiga (pvz., negali užmigti, sapnuoja košmarus);

25.2.10. valgymo sutrikimai;

25.2.11. atsiribojimas (pvz., nenori įsitraukti į bendrą grupės veiklą, nebendruoja su kitais vaikais, lieka nuošalyje);

25.2.12. probleminis ir (ar) provokuojantis elgesys grupėje (pvz., tyčia pažeidinėja taisykles);

25.2.13. vengiantis elgesys kasdienėje veikloje (pvz., atsisako iki tol mėgtos veiklos);

25.2.14. nenoras eiti į darželį, stipriai suprastėję ugdymosi pasiekimai;

25.2.15. oro sąlygas neatitinkančių drabužių nešiojimas (tai gali būti bandymas slėpti mėlynės ar kitus kūno sužalojimus);

25.2.16. kitais vaiko elgesio ar emocijų pokyčiais.

26. Psichologinis smurtas gali pasireikšti:

26.1. vaiko atstūmimu, kai suaugusieji įvairiais būdais ir priemonėmis vaikui demonstruoja, kad jis yra nemylimas ir nepageidaujamas;

26.1.1. grubia vaiko kritika, menkinimu, „etikečių kljaviu“;

26.1.2. vaiko plūdimu, jo keikimu;

26.1.3. šaukimu ant vaiko;

26.1.4. vaiko žeminimu, menkinimu;

26.1.5. vaiko erzinimu ir šaipymusi iš jo protinių galių ar fizinės išvaizdos;

26.1.6. vaiko demonstruojamos meilės, dėmesio ar prisilietimų atmetimu;

26.1.7. fiziniu ar emociniu vaiko apleistumu;

26.1.8. vaiko išskyrimu / atskyrimu nuo likusios šeimos dalies;

26.2. vaiko ignoravimu, kai suaugusieji dėl savo emocijų ar kitokių problemų (pvz., psichikos sutrikimo, alkoholio vartojimo ar kt.) nėra pajėgūs atliepti vaiko emocijų poreikių, negali parodyti vaikui prierašumo ar rūpintis juo, nesidomi vaiku, nesuteikia jam švelnumo ar nepripažįsta vaiko buvimo; suaugusieji fiziškai yra šalia vaiko, tačiau emociškai jie nėra prieinami:

26.2.1. nesirūpinimas vaiko fiziniais, socialiniais ir emociniais poreikiais;

26.2.2. nesidomėjimas vaiko interesais, veikla, darželio reikalais;

- 26.2.3. nelaikymas vaiko savu, jo nepripažinimas;
- 26.2.4. neužtikrinimas vaikui medicininės priežiūros, saugios, švarios aplinkos;
- 26.2.5. negebėjimas ar menkos pastangos apsaugoti vaiką nuo pavojingų ar žalingų jam situacijų;
- 26.3. vaiko terorizavimu, kai suaugusieji grasina, šaukia ar keikia vaikus, išskiria vieną vaiką iš kitų jį kritikuodami, bausdami ar išjuokdami, baugina fizine žala, palikimu ar net mirtimi:
  - 26.3.1. perdėtu vaiko erzinimu, šaipymusi, rėkimu, keikimu;
  - 26.3.2. grasinimu, vaiko arba kitų bauginimu, gąsdinimu vaiko akivaizdoje;
  - 26.3.3. nenusipėjimu, nepagrįstu ir ekstremaliai intensyviu emocijų išliejimu ant vaiko;
  - 26.3.4. žodiniiais suaugusiojo grasinimu sužaloti vaiką, save ar kitus;
  - 26.3.5. nenuoseklių ir nepagrįstų reikalavimų vaikui kėlimu;
  - 26.3.6. vaiko pašiepimu ir menkinimu kitų akyse;
- 26.4. vaiko izoliavimu, kai suaugusieji riboja vaiko galimybes įsitraukti / dalyvauti įvairiose veiklose kartu su bendraamžiais, atriboja vaiką nuo jo raidai būtinos emocinės, socialinės stimuliacijos:
  - 26.4.1. vaiko palikimu vieno ar be priežiūros ilgą laiką;
  - 26.4.2. draudimu vaikui bendrauti su bendraamžiais ar draugais;
  - 26.4.3. vaiko atskyrimu nuo įvairios jam būtinos emocinės ir socialinės aplinkos;
  - 26.4.4. vaiko atribojimu nuo žaidimų su bendraamžiais ir jį džiuginančių veiklų;
  - 26.4.5. pernelyg griežtomis bausmėmis už vaiko amžiui įprastą elgesį;
  - 26.4.6. vaiko skatinimu atsisakyti draugų ar socialinių kontaktų, kvietimų;
- 26.5. Vaiko socialiniu tvirkinimu, kai suaugusieji palaiko, pritaria ar skatina vaiko dalyvavimą nusikalstamoje ar vaiko amžiaus neatitinkančioje veikloje, leidžia stebėti žiaurų elgesį su gyvūnais, žiūrėti netinkamo seksualinio turinio vaizdus.
  - 26.5.1 vaiko skatinimu ar apdovanojimu už neetišką ar nelegalų elgesį (pvz.: vagystes, melavimą, tyčiojimąsi);
- 26.6. vaiko išnaudojimu /eksploatavimu, kai suaugusieji manipuliuoja vaiku ar verčia jį dalyvauti veiklose, neatitinkančiose vaiko raidos etapo ir poreikių:
  - 26.6.1. vaiko vertimu dalyvauti jam nenorimoje veikloje be pagrįstos priežasties;
  - 26.6.2. vaiko raidos lygį, galimybes ir pajėgumą viršijančiais suaugusiųjų lūkesčiais;
  - 26.6.3. vaiko kaltinimu, gėdinimu, smerkimu dėl kitų elgesio;
  - 26.6.4. pernelyg aukštais lūkesčiais namų ruošos ar kasdienių pareigų vykdymo srityje;
  - 26.6.5. unikalių vaiko temperamento ir asmenybės savybių neigimu ir kita.
- 27. Psichologinis smurtas – sunkiausiai atpažįstamas ir nustatoma smurto prieš vaiką forma, nes ji nepaliekia žymių ant vaiko kūno, jo pasekmės pasireiškia tik vėliau, be to, sunku nustatyti ribą tarp vaiko auklėjimo (nuolatinio būgštavimo dėl vaiko laisvalaikio, jo vertimas užsiimti tam tikra veikla ar pan.) ir smurto. Psichologiniam smurtui priskirtinas pastovus vaiko poreikių netenkinimas, nuolatinis vaiko atstovų pagal įstatymą bendravimo su vaiku pobūdis, kuris žalojančiai veikia vaiko asmenybę ir trikdo visavertę jo asmenybės raidą.
- 28. Psichologinio smurto atpažinimo kriterijai:
  - 28.1. vaiko emociniai ir elgesio požymiai:
    - 28.1.1. perdėtas meilumas, lipšnumas su mažai pažįstamais žmonėmis;
    - 28.1.2. pasitikėjimo savimi stoka, nerimastingumas, perdėtas atsargumas;
    - 28.1.3. agresyvumas kitų vaikų ar gyvūnų atžvilgiu;
    - 28.1.4. vaiko amžiaus neatitinkančios žinios, kalba, elgesys (per daug suaugęs arba pernelyg vaikiškas);
    - 28.1.5. sunkumai valdyti stiprias emocijas, jų proveržius;
    - 28.1.6. atsiribojimas / atsitraukimas nuo tam tikro asmens;
    - 28.1.7. baimė, neapykanta tam tikro asmens atžvilgiu;
    - 28.1.8. socialinių įgūdžių stoka, mažai draugų;
    - 28.1.9. emocinis nebrandumas (lyginant su bendraamžiais);
    - 28.1.10. mikčiojimas, ap sunkinta kalba;
    - 28.1.11. psichosomatiniai skundai (galvos, pilvo skausmai, pykinimas);

- 28.1.12. nevalingas šlapinimasis ir tuštinimasis;
- 28.1.13. depresija, uždarumas;
- 28.2. psichologinį smurtą prieš vaiką padeda atpažinti suaugusiųjų, psichologiškai smurtaujančių prieš vaiką, elgesio požymiai:
  - 28.2.1. nepagarbos vaikui demonstravimas;
  - 28.2.2. negatyvūs pasisakymai apie vaiką;
  - 28.2.3. nesirūpinimas medicininiais vaiko poreikiais;
  - 28.2.4. emocijų vaiko atžvilgiu nerodymas, vengimas vaiką paliesti, apkabinti;
  - 28.2.5. vaiko pravardžiavimas, viešas jo žeminimas.
  - 28.2.6. nuolatiniai grasinimai vaikui sukelti fizinę žalą arba vaiko vertimas stebėti kaip smurtaujama prieš jo mylimą asmenį ar gyvūną;
- 29. Seksualinis elgesys yra normali vaiko raidos dalis. Tam, kad būtų galima įtarti / atpažinti seksualinį smurtą prieš vaiką, yra svarbu žinoti vaikų seksualumo raidą ir skirtingiems vaiko raidos etapams būdingą seksualinį elgesį. Pateikiami skirtingo amžiaus vaikų normalaus ir susirūpinimą keliančio seksualinio elgesio pavyzdžiai (priedas 1).
- 30. Nepriežiūra gali pasireikšti:
  - 30.1. fiziniu apleistumu: nesirūpinama vaiko maistu (ar jis nemaitinamas), apranga, higiena (pvz., verčiamas vaikščioti purvinais, prasmirdusiais drabužiais), fizine sveikata (pvz., susirgus nekviečiamas gydytojas, neperkami vaistai), saugia aplinka (pvz.: vaikas paliekamas darželyje po darbo valandų, paliekamas ilgą laiką be suaugusių priežiūros);
  - 30.2. emociniu apleistumu: netenkinami vaiko psichologiniai poreikiai (pvz., nebendraujama su vaiku, nesidomima jo interesais);
  - 30.3. socialiniu apleistumu: nesirūpinama vaiko išsilavinimu, socializacija.
- 31. Nepriežiūros atpažinimo kriterijai:
  - 31.1. vaikas per menkai lyginant su savo bendraamžiais fiziškai išsivystęs (pvz., mažo svorio, ūgio), kai tam nėra medicininių priežasčių;
  - 31.2. netvarkinga vaiko išvaizda – murzinas, purvini drabužiai, suplyšusi avalynė;
  - 31.3. vaiko apranga neatitinkanti sezono, oro sąlygų;
  - 31.4. vaiko dantys išgedę ir netaisomi, negydomos burnos ertmės ligos;
  - 31.5. vaikas mieguistas, sunkiai susikaupia, apatiškas;
  - 31.6. vaikas nuolat alkanas, vagiliauja maistą;
  - 31.7. vaikas neturi būtinausių ugdymo (si) priemonių;
  - 31.8. vaikas gali vagiliauti įvairius daiktus iš grupės vaikų;
  - 31.9. vaikas nereguliariai lanko darželį, vaiko teisėti atstovai pagal įstatymą nesilaiko, pažeidžia darželio vidaus tvarkos taisykles (pvz., vaikas pernelyg vėlai / anksti atvedamas, „pamirštama“ jį pasiimti nustatytu laiku, vėluoja);
  - 31.10. vaikas neturi socialių įgūdžių ar jie nepakankami jo amžiui;
  - 31.11. žemas savęs vertinimas, vaikas – itin paklusnus;
  - 31.12. vaikas turi žalingų įpročių.

V SKYRIUS

DARŽELIO DARBUOTOJŲ VEIKSMAI (INTERVENCIJA), KILUS ĮTARIMUI DĖL GALIMŲ PATYČIŲ IR SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

- 32. Darželio darbuotojų veiksmai (darbuotojų veiksmų sekos schema kilus įtarimui dėl vaiko galimai patirto patyčių ir smurto artimoje aplinkoje) (priedas 2):
  - 32.1. bet kuris Darželio darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė patyčias ar smurtą artimoje aplinkoje, nedelsdamas apie tai praneša darželio vadovui arba jo įgaliotam asmeniui. Užpildo pranešimo apie patyčias/smurtą formą (priedas Nr. 6), bei registruoja patyčių žurnale (priedas Nr. 7) Nesant galimybei pranešti Darželio vadovui ar jo įgaliotam asmeniui, Darželio darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, tiesiogiai praneša savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui (savivaldybės administracijos

vaiko teisių apsaugos skyrių kontaktai: <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsaugos-istaigos/vaiko-teisiu-apsaugos-skyriai/savivaldybiu-vtas.html>) ir (ar) policijai.

32.2. Darželio vadovas, jo įgaliotas asmuo ir (ar) mokyklos darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, tačiau dar negalintis užtikrintai to teigti, gali konsultuotis su Darželio vaiko gerovės komisijos nariu, koordinuojančiu smurto prevencijos veiklos sritį, arba švietimo pagalbos specialistais (psichologu ar socialiniu pedagogu); nesant galimybių darželyje — konsultuotis su savivaldybės švietimo pagalbos ar pedagoginės psichologinės tarnybos specialistais. Darželio vadovas, jo įgaliotas asmuo ir (ar) Darželio darbuotojas (kuriam vaikas atsiskleidė patiriantis smurtą, arba turintis gerą emocinį ryšį su vaiku, arba pastebėjęs smurto požymius) gali inicijuoti pokalbį su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje (pokalbio su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje, ypatumai (priedas 3);

32.3. Darželio vadovas ar jo įgaliotas asmuo, gavęs pranešimą iš darželio darbuotojo apie vaiką, galimai patyrusį smurtą artimoje aplinkoje, nedelsdamas praneša savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir (ar) policijai;

32.4. darželio vadovas ar jo įgaliotas asmuo, pranešęs apie vaiko, galimai patyrusio smurtą artimoje aplinkoje, atvejį savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir (ar) policijai, informuoja darželio vaiko gerovės komisiją dėl pagalbos vaikui organizavimo ir (ar) teikimo.

32.5. Darželio vaiko gerovės komisija aptaria vaiko, galimai patyrusio smurtą artimoje aplinkoje, atvejį ir bendradarbiaudama su savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriumi nustato švietimo ir (ar) kitos pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį (psichologinės pagalbos vaikui darželyje, švietimo pagalbos ar pedagoginėje psichologinėje tarnyboje).

33. Darželio atsakingas darbuotojas, paskelbia darželio el. svetainėje <https://vaivorykste.kaunas.lm.lt/> prevencinės programos „Patyčių dėžutė“ nuorodą <https://patyčiuidezute.vaivorykste.kaunas.lm.lt/pranesti>, kurios pagalba vaikas su šeimos nariu gali saugiai, greitai ir visiškai anonimiškai pranešti apie patiriamas ar pastebėtas patyčias.

33.1. „Patyčių dėžutė“ administratorius, dėžutę tikrina 1 kartą per savaitę. Gavęs informaciją apie patirtas/patiriamas patyčias, perduoda informaciją VGK pirmininkui, VGK sekretoriui.

34. Nepranešimas savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir (ar) policijai apie vaiko atstovų pagal įstatymą ir (ar) kitų asmenų daromus vaiko teisių pažeidimus užtraukia atsakomybę Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka.

V SKYRIUS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

35. Su Tvarkos aprašu pasirašytinai supažindinti visi Darželio darbuotojai, pasirašant.

36. Darželio darbuotojui, įtarus, kad vaikas galimai patyrė smurtą/patyčias artimoje aplinkoje, raštu fiksuoti požymius ir visas aplinkybes, kurios sukėlė įtarimą dėl smurto artimoje aplinkoje (pvz.: vaiko elgesio ir emocijų pokyčiai, vaiko pasisakymas, vaiko ir jo atstovo pagal įstatymą bendravimo ypatumai ar kita) ir kartu su pranešimu pateikti darželio vadovui ir (ar) jo įgaliotam asmeniui ir (ar) savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir (ar) policijai.

37. Visi dokumentai, esantys vaiko asmens byloje, ir duomenys, susiję su vaiku ir jo asmeniniu gyvenimu, yra konfidencialūs ir naudojami tik tiek, kiek tai būtina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą įgyvendinančioms institucijoms ir įstaigoms darbuotojams atlikti pavestas funkcijas.

38. Su Tvarkos aprašu tėvai supažindinami tėvų susirinkimo metu.

39. Tvarkos aprašas skelbiamas lopšelio-darželio internetinėje svetainėje.

